

УДК 334.716:330.341.1

М. В. ОБЕРТАЙЛО

Одеський державний економічний університет

ІННОВАЦІЇ ЯК ОСНОВА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті розглянуті теоретичні аспекти інноваційного розвитку. Наведені погляди різних авторів щодо співвідношень термінів «інновація», «нововведення», «новація», узагальнені різні підходи до визначення категорії «інновація» та запропонований власний варіант трактовки. Також виділені основні групи чинників, що впливають на інноваційно-інвестиційний розвиток підприємств.

In the articles considered theoretical aspects of innovative development. The looks of different authors in relation to correlations of terms are resulted, the different going near determination of category «innovation» is generalized and the own variant of interpretation is offered. The basic groups of factors which influence on innovative investment development of enterprises are also selected.

Ключові слова: інновація, категорія, поняття, нововведення, новація, інвестиція, чинник, інноваційно-інвестиційний розвиток.

Вступ. Інновація – це винятково важлива для сьогодення економічна категорія. Вчені, підприємці, посадові особи на різних рівнях розуміють, що без інноваційної складової неможливе ефективне функціонування та сталий розвиток будь-якої організації. Для того, щоб реалізувати раціональну інноваційну діяльність на практиці, спочатку необхідно розглянути теоретичні аспекти категорії. Це необхідно для того, щоб мати потрібні інструменти дослідження. На цьому етапі дослідники стикаються з рядом проблем. Однією з них є значна *популяризація* категорії «інновація». Останнім часом ми чуємо це слово по радіо, у телевізійних новинах, на конференціях, навіть на вулиці; знаходимо у книгах, журналах, газетах, технічного, економічного, соціального, культурного напрямку. Поняття стало модним і часто вживаним. Але не можна сказати, що це позитивно. Бо не кожен, хто вживає слово «інновація», «інноваційний розвиток», дійсно знає його справжнє значення.

Розглядом питань та аналізом проблем, пов'язаних з інноваціями, інноваційною діяльністю, інноваційним розвитком як на мікро- так і на макрорівні займаються багато науковців в Україні та за її межами. Серед них: Й. Шумпетер, П. Друкер, М. Туган-Барановський, О. І. Волков, К. А. Бармута, Л. І. Федулова, О. М. Шкільнюк, Л. М. Гохберг, І. А. Кузнєцова та інші.

Постановка завдання. Метою статті є спроба розібратися у значеннях категорій «інновація», «новація» та «нововведення», проаналізувати походження терміну «інновація» та запропонувати авторський варіант визначення, а також виділити основні чинники інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств.

Результати дослідження. На сьогодні існує неймовірно велика кількість різноаспектних визначень категорії «інновація», кожне має свої переваги та недоліки. З лінгвістичної точки зору, термін походить від англійського слова «innovation», що в перекладі означає інновація або нововведення. За таким змістом він використовується світовою практикою [1, с. 33]. Волков О. І. з колективом авторів трохи інакше трактують термін. Вони вважають, що «innovation» в перекладі з англійської означає «введення новації» [2, с. 53], тобто створене нове слово за допомогою англійського союзу «in» -«в». Це, на наш погляд, більш слушне зауваження.

Г. А. Родіна наголошує на думці, що поняття інновація (від латинського слова *novatio* (за іншими даними від лат. *innovato*), – оновлення, зміна) є прикладом омонімії, коли єдине слово має декілька різних значень. Тому поняття «інновація» часто змішується з поняттям «винахід» (це створення нової розробки або покращення старої), асоціюється з поняттями «зміна» та «креативність» [3, с. 88].

Під час аналізу літературних джерел, ми звернули увагу на те, що в теорії інноваційного розвитку постає проблема співвідношення понять «інновація», «новація» та «нововведення». Вчені відносяться до цих понять з різних точок зору. Можна умовно поділити їх на 2 групи: науковці, що вважають поняття інновація, новація та нововведення синонімами, і ті, що вважають їх різними категоріями. Висловлювання вчених, які вважають, що перелічені поняття є ідентичними ми приводити не будемо, бо зрозумілим є те, що дану проблему вони не виокремлюють, а в роботах просто вживають ці слова як взаємозамінюючі. Серед них погляди Каховича Ю. О., який вважає, що треба розрізняти новинку (новацію) та нововведення (інновацію) [1, с. 34]. Тобто, на його думку інновація та нововведення – це одне й те саме.

Розглянемо погляди вчених, які вважають, що дані терміни мають різне змістовне значення. Так, Г. А. Родіна підкреслює те, що сьогодні дуже поширене ототожнення інновації з нововведенням у сфері виробництва, управління, організації праці, заснованими на застосуванні досягнень науки і техніки. Лінгвісти ставлять знак рівняння між інновацією та новоутворенням [3, с. 88]. Автор не погоджується з тим, що інновація та новоутворення є ідентичними поняттями, але не обґрунтовує своїх поглядів. Більш докладно пояснюється різниця між термінами «новація» та «інновація». Виражається думка, що літера «і» вказує на те, що одного нововведення замало, - необхідно поєднати його з інвестиціями, які доведуть його до практичної реалізації, тобто до нового вдосконаленого продукту, що реалізується на ринку, або до нового технологічного процесу, який буде використовуватися у практичній діяльності [3, с. 89]. Ми не погоджуємося з думкою автора стосовно того, що літера «і» вказує на присутність поняття інвестицій. Тоді виходить, що поняття інноваційно-інвестиційний розвиток є тавтологічним. І чому назва терміну «інновація» а не «іновація», звідки з'явилася ще одна літера «н»? Ми схилиємося до погляду, що «ін» - це англійський союз «в», про це було зазначено вище.

К. А. Бармута у своїй статті зазначає, що поряд з терміном «інновація» у вітчизняній літературі використовуються такі терміни, як «новшество», «нововведення», «новація». Зазначається, що ці поняття необхідно розмежовувати. Новшества (новації) можуть бути зафіксовані у головах людей, на паперових або електронних носіях. Інформація про новшества міститься у науковій і технічній літературі, у нормативних і методичних документах, у звітах маркетингових досліджень тощо. Термін «нововведення» означає, що новшество використовується. Тільки з моменту, прийняття до розповсюдження нововведення отримує нову якість – стає інновацією. Тому часто говорять, що інновація – кінцевий результат впровадження новшества з метою зміни об'єкту управління та отримання економічного, соціального, екологічного, науково-технічного або іншого ефекту. Поняття інновації застосовується до усіх новшеств у організаційній, виробничій та інших сферах діяльності, до будь-яких удосконалень, що забезпечують зниження витрат. Новшество стає інновацією, як правило у вигляді товару, послуги, методу [4, с. 34].

О. М. Шкільнюк виражає думку дещо схожу на думку К. А. Бармути, тобто новація, нововведення та інновація – три різні категорії. За її словами, *новації* створюються в результаті наукової та науково-дослідної технічної діяльності наукових організацій; виникнення їх відбувається в 3 етапи: фундаментальні дослідження, пошукові дослідження, дослідно-конструкторські роботи. Процес переходу новації в інновацію вимагає витрат різних ресурсів, основними з яких є інвестиції та час. Таким чином, до *нововведень* входять об'єкти промислової власності і пов'язаний з ними продукт інтелектуальної діяльності, що є предметом нововведення. Це результат інтелектуальної діяльності закінчених наукових досліджень і розробок, які мають новизну і попит, залучаються до економічного обігу. Нововведення пов'язано з виробництвом інтелектуального продукту (наукове відкриття; винахід; зразки нової продукції, техніки, матеріалів, отримані в процесі НДДКР, оригінальні науково-дослідні послуги; ноу-хау; нові технології), захищено у відповідній юридичній формі, може бути продано законним власником стільки разів, скільки знайдеться на нього покупців. Тобто, це оформлений результат фундаментальних, прикладних досліджень, розробок чи експериментальних робіт у якій-небудь сфері діяльності з підвищення її ефективності [5, с. 46]. Нововведення – такий товар, до якого безпосередньо не можна доторкнутись і фізично виміряти, ним неможливо скористатись без певного мінімуму наукових знань. Вкладення коштів у розробку нововведення – тільки половина справи. Найважливішим є перетворення його на

форму інновації (необхідно завершити інноваційну діяльність та одержати позитивний результат). Для розробки важливо здійснити маркетингові дослідження, НДДКР, організаційно-технічну підготовку виробництва й оформлення результатів. Отже, інновації як результат запровадження нововведень можуть здійснюватись в самій інноваційній організації. Інновації не можуть продаватися, продаються нововведення для перетворення їх на інновації у сфері споживання [5, с. 46]. На нашу думку, позиція автора є дуже цікавою, добре обґрунтованою. Розглядається процес від прийняття ідеї до розповсюдження продукту як своєрідний перехід «новація → нововведення → інновація».

Трохи іншу думку виражають автори підручника «Економіка та організація інноваційної діяльності». Вони також вважають, що необхідно розмежовувати поняття «новація» та «інновація», «нововведення» та «інновація», але при цьому терміни «новація» та «нововведення» не протиставляють і різниці між ними не пояснюють. Основують свої думки на тому, що інновація це «введення новацій». Під *новацією* розуміють новий порядок, новий процес, новий метод, нову продукцію або технологію [2, с. 53].

Таким чином, вважаємо за необхідне ще раз підтвердити справедливості висловлювання: «скільки людей, стільки й думок». На нашу думку, варто розрізняти поняття новація, нововведення та інновація, бо кожне з них має свої специфічні аспекти. Тому найбільше нам імпонують погляди К. А. Бармути та О. М. Шкільнюк.

Далі доцільно буде проаналізувати різні трактовки категорії «інновація». Це є завданням не з легких. Бо кількість літератури, пов'язаної з інноваціями, безмежно велика. Майже 32 роки тому був зроблений огляд більш ніж 4000 наукових робіт, присвячених тільки технічним інноваціям [6]. З тих пір кількість робіт значно збільшилася, зважаючи на зацікавленість вчених даною темою. Аналізуючи статтю К. А. Бармути, та дані підручника «Економіка та організація інноваційної діяльності» можна підкреслити декілька підходів визначення терміну. Так, К. А. Бармута виділяє такі підходи: інновація як результат, як процес, як нова споживча вартість, як процес інвестування [4, с. 33]. О. І. Волков та колектив авторів розрізняють визначення по 3-м ознакам: інновація як зміна стану, як процес та як результат наукової праці і вважають найбільш доцільною останню ознаку [2, с. 54]. Узагальнюючи вищевказані підходи можна запропонувати свій, трансформований варіант. Отже, різні автори тлумачать інновацію:

- 1) як зміну стану об'єкту (Й. Шумпетер Ю. В. Яковець, Ф. Валента, Л. Водачек, О. Водачкова);
- 2) як результат науково-технічної діяльності (А. Левінсон, С. Бешелев, Ф. Гурвич, Х. Барнет, О. І. Волков, К. А. Бармута, Л. І. Федулова, О. М. Шкільнюк);
- 3) як нову споживчу вартість;
- 4) як процес створення та поширення новацій (Б. Твісс, А. Койре, П. Пінінгс, В. Раппопорт, Б. Санта, В. Кабаков, Д. Гвішиані, В. Макаров, В. Г. Мединський);
- 5) як процес інвестування у розробки;
- 6) як систему (Й. Шумпетер, Н. Лапін, Г. Г. Азгальдов)
- 7) за іншими ознаками, що не підпадають під вищезазначені категорії (П. Друкер, Н. Дінофріо, В. С. Загорський, О. Д. Вовчак, Л. М. Гохберг, І. А. Кузнєцова, Ф. Висоцький).

Ми вважаємо, що кожна група має право на життя, однобічний погляд не відображав би поняття так повно. А коли до інновації відносяться як до зміни стану, до результату, до процесу та системи, можна розглянути поняття всебічно, з різних аспектів. Слід відмітити, що нам найбільше імпонують трактовки П. Друкера, Н. Дінофріо, В. Г. Мединського, Д. М. Гвішиані, К. А. Бармути, О. М. Шкільнюк, Л. Ухваткіна. Вважаємо за необхідне запропонувати власне авторське визначення категорії. Отже *інновація* (комерціалізоване нововведення) – це кінцевий результат трансформації ідеї у принципово новий або покращений продукт (технологію, спосіб, послугу), що використовується у господарській діяльності та супроводжується підвищенням ефективності діючої системи.

Підкреслимо, що *інноваційний розвиток економіки* – це зростання її показників, забезпечений за рахунок реалізації інноваційних проектів та впровадження нововведень [7, с. 35]. В економічній літературі наведено багато способів групування чинників інноваційно-інвестиційного розвитку. На нашу думку, для всебічного

огляду доцільно виділити 8 основних груп чинників (див. малюнок 1.). І розглядати їх необхідно на рівні держави, регіону та галузі промисловості (тобто, на макрорівні) та на рівні підприємства (на мікрорівні).

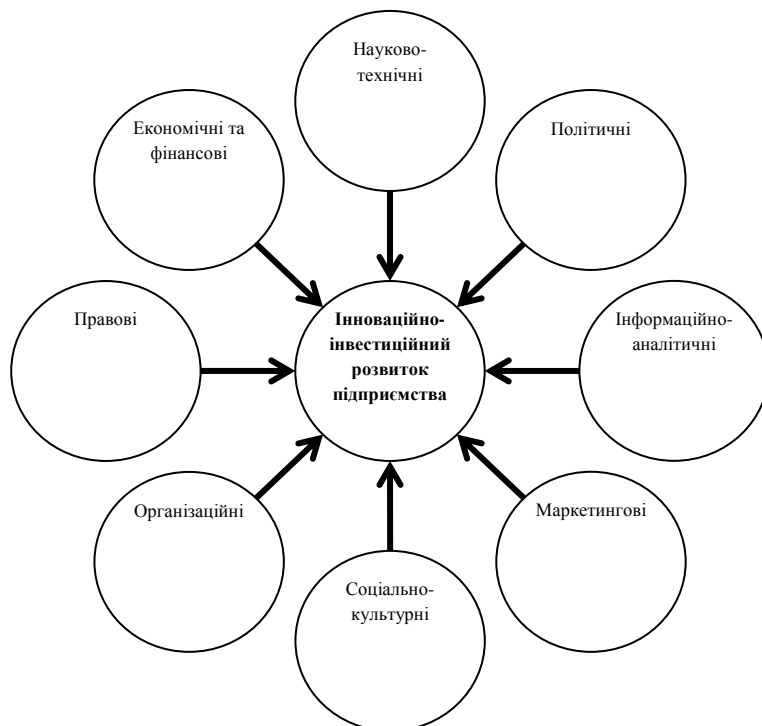

Рис. 1. Групи чинників інноваційно-інвестиційного розвитку підприємства (авторська розробка)

Висновки. Таким чином, у статті були розглянуті деякі теоретичні аспекти інноваційного розвитку. Наведені дані щодо походження терміну «інновація», підкреслена важливість проблеми співвідношення категорій «інновація», «новація» та «нововведення». Також запропонований авторський варіант визначення терміну «інновація» та виділені 8 основних груп чинників, що впливають на інноваційно-інвестиційний розвиток підприємств. Надалі необхідно запропонувати механізм впровадження теоретичних розробок на практиці. Для цього важливо проаналізувати стан та перспективи інноваційно-інвестиційної діяльності промислових підприємств машинобудівної галузі промисловості. Ці та інші питання будуть предметом подальших розробок.

Література

1. Кахович Ю. О. Інновація та інноваційна діяльність: сутність і визначення / Ю. О. Кахович // Інвестиції: практика та досвід. – 2007. - №3. – С. 32-35.
2. Волков О. І. Економіка та організація інноваційної діяльності: підруч. [3-є вид.] / О. І. Волков, М. П. Денисенко, А. П. Гречан. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 662 с.

3. Родина Г. А. Социальные инновации: эффективность справедливости или справедливость эффективности? / Г. А. Родина // *Философия хозяйства. Альманах Центра общественных наук и экономического факультета МГУ им. М. В. Ломоносова.* – 2009. - №4. – С. 87-94.
4. Бармута К. А. Теоретические основы формирования инноваций. / К. А. Бармута, С. А. Гавриленко // *Вопросы экономических наук.* – 2008. - №6. – С. 33-35.
5. Шкільнюк О. М. Інновації, їх суть та значення для економічного розвитку держави / О. М. Шкільнюк // *Формування ринкових відносин в Україні.* – 2005. - №11. – С. 43-48.
6. Kelly P., Kranzberg M. *Technological Innovation: A Critical View of Correct Knowledge.* / P. Kelly, M. Kranzberg , - San Francisco University Press, -1978.
7. Федулова Л. І. *Інноваційна економіка: підруч.* / Л. І. Федулова. – К.: Либідь, 2006. – 480 с.